

V sklepnem poglavju publikacije so omenjena še ostala sokolska društva oziroma sokolski odseki v Beli krajini. Gre za kratek zgodovinski prikaz leta 1910 ustanovljene sokolske organizacije v Gradcu in že prej omenjeni odsek v Semiču. Nekaj zgodovinskih drobcev je zbranih še za sokolske organizacije v Adlešičih, Bojancih in Marindolu, ki so nastale v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja.

Ob tekstu o belokranjskih sokolskih društvih teče v posebnem stolpcu tudi zapis o zgodovini in ideji sokolstva na Slovenskem v času Avstro-Ogrske, Kraljevine SHS in kasnejše Kraljevine Jugoslavije. Ta informacija, ki predstavlja bralcu širši prostorski in časovni okvir sokolskega delovanja, hkrati sporoča, da je bilo belokranjsko sokolstvo del sočasnega sokolskega društvenega dogajanja na Slovenskem in v drugih evropskih deželah.

Čeprav avtorji ne namenjajo posebne pozornosti socialni in poklicni strukturi sokolskega članstva, kar bi bilo z etnološkega zornega kota še posebej zanimivo, med vrsticami in ob poznavanju lokalnih razmer lahko vendarle razberemo, da so bili društveni funkcionarji pomembni člani mestne oziroma krajevne skupnosti, največkrat ugledni meščani, učitelji, obrtniki in trgovci. Velik del članstva so predstavljali ravno obrtniški mojstri, pomočniki in vajenci pa tudi gostilničarji in trgovski pomočniki. Vsem tem pa ni bilo lastno le delovanje pri Sokolih, ampak so bili tudi člani drugih društev in organizacij. Bili so gasilci, igrali so pri godbi na pihala, bili so člani čitalnic in podobno. Medsebojna prepletenost društvenega delovanja je bila značilnost, ki se ni spremenila vse do druge svetovne vojne, ko se je društveno (in s tem tudi sokolsko) delovanje zaradi vojnih razmer prekinilo in se po drugi vojni ni več obnovilo v prvotni obliki.

Publikacija o belokranjskem sokolstvu je opremljena s potrebnim znanstvenim aparatom, seznamom virov in literature ter povzetkom v slovenskem in angleškem jeziku.

Andrej Dular

Kulturna dediščina v kurikulumu vrtca : zbornik. XVI. strokovni posvet, Portorož, marec 2007. Ljubljana: Skupnost vrtecev Slovenije, 2007, 260 str. : ilustr.

Predsednica Skupnosti vrtecev Slovenije, Štefanija Mršnik, je zbornik referatov s posveta vzgojiteljic in vzgojiteljev slovenskih vrtecev pospremila z ugotovitvijo, da je *“kulturna dediščina bogata zakladnica vrednot, ki so pomembne pri oblikovanju uravnoteženega otrokovega psihičnega in socialnega dozorevanja”*. Tako lahko postane kulturna dediščina medij, ki z integracijo delavcev na področju zbiranja, varovanja in posredovanja kulturne dediščine, pedagoških delavcev ter staršev poveže ključne dejavnike pri vzgoji otroka, zagotavlja pretok in prenos tradicij od “starih na “mlade” člane družbe ter ohranja narodno ali lokalno identiteto, ki se sicer vedno bolj izgublja v globalni družbi. Družbene institucije, ki se ukvarjajo z zbiranjem, ohranjanjem in predstavljanjem – s tremi c-ji: *collection, conservation and communication* – se danes

vedno bolj zavedajo pomena zadnje teh postavk – komunikacije z občinstvom zaradi “preučevanja, vzgoje ali razvedrila”, kot je zapisano v definiciji muzejev Mednarodnega sveta muzejev ICOM. Če je bilo v začetku rojstva institucij za varovanje kulturne dediščine (arhivov, muzejev, zavodov) pomembno zbiranje in se je kasneje razvila zavest o pomenu ohranjanja in dokumentiranja, je v današnji, zreli dobi poudarek še posebej namenjen komuniciranju z javnostjo, posredovanju ideje o pomenu kulturne dediščine za identiteto posameznih ljudskih skupnosti in sporočilu o vključevanju tradicionalne kulture v življenje sodobnega človeka.

406

Zbornik referatov strokovnega posveta vzgojiteljic in vzgojiteljev slovenskih vrtcev o pomenu kulturne dediščine v kurikulumu vrtca poudarja prav to – vključevanje komunikacije s kulturno dediščino v učno-vzgojni proces v vrtcih. Tako se lahko otroci prek igre, raziskav, opazovanja ali ustvarjalnega dela že v najzgodnejši otroški dobi spoznavajo z narodno in lokalno ljudsko dediščino in prek nje z vrednotami, ki jih dediščina vsebuje in prenaša.

Skupnost vrtcev Slovenije je strokovni posvet Kulturna dediščina v kurikulumu vrtca organizirala z željo, da bi odpirali pot novemu znanju za razumevanje kulturne dediščine, da bi kritično prevrednotili aktualno prakso ter prikazali primere dobre prakse strokovnih delavcev slovenskih vrtcev. Strokovni posvet je svoj namen dosegel, prav tako tudi zbornik, ki predstavlja, poleg teoretskih člankov, zbranih v sklopu plenarnih referatov, številne primere dobre prakse, razdeljene v štiri tematske sklope:

1. Tvorno vključevanje kulturne dediščine v vzgojno-izobraževalni program – VIP
2. Odkrivanje in raziskovanje kulturne dediščine v otrokovem okolju
3. Kulturna dediščina in vsakdanje življenje v vrtcu
4. Odnos do kulturne dediščine v vrtcu

Plenarni del prispevkov se začneja s predstavitvijo posvetovanja, ki ga uvede prof. dr. Janez Cvirn s člankom Od otroških zavetišč do otroških vrtcev, s predstavitvijo razvoja odnosa do predšolskega otroka, od tesnega “trdega” povijanja in strogega odnosa, ki je skorajda do srede 20. stoletja označeval discipliniranje in vzgojo otrok tako v družinskem okolju kot v otroških zavetiščih po Sloveniji, do prvih posegov države v vzgojo predšolskih otrok z nacionalističnimi tendencami vzgojiti otroke v narodnozavedne državljane. Druga polovica 20. stoletja je čedalje bolj zaznamovana s permissivno vzgojo in čustvenim odnosom do otroka. Duh časa, ki ga, podobno kot v vrtcih večja pozornost do potreb otroka, v muzeoloških krogih označuje večja pozornost do potreb obiskovalcev vseh vrst in starosti, se po besedah muzeologinje Eileen Hooper-Greenhill odraža v obsežnih spremembah, ki so v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja spremenile vlogo in podobo muzejev in galerij v svetovnem obsegu. Muzeji se spreminjajo iz statičnih skladišč za predmete v aktivne delavnice za izobraževanje in zabavo obiskovalcev (*Museum and their Visitors*, Routledge London and New York, 1994). S podobno uvodno ugotovitvijo, razširjeno na področje teoretskih izhodišč o kulturni dediščini, začneja etnolog, prof. dr. Janez Bogataj svoj članek Razumevanje, razsežnosti in uporaba kulturne dediščine v programih otroških vrtcev ter predvsem

poudari, da teoretskim raziskavam zaradi pogosto birokratskih tradicionalističnih shem upravnih aparatov še vedno ne sledijo aplikativne metode. Poleg pregleda kulturnih sestavin, ki so lahko prisotne v programih vrtcev in ki jih podrobneje spoznamo tudi v primerih dobre prakse slovenskih vrtcev, je še posebej pomembno Bogatajevo opozorilo, da dediščina ni le tisto, kar je "starejše vsaj od konca 19. stoletja". Dediščina je tudi čas babic in dedkov današnjih predšolskih otrok, ki so svojo mladost živeli v šestdesetih letih 20. stoletja. Prav tako dediščina ni statična in nespremenljiva, pač pa lahko nudi izvrstno podlago za kreativno dejavnost otrok in odraslih. Dr. Lidija Tavčar, kustodinja-pedagoginja v Narodni galeriji Ljubljana in ena prvih muzejskih oz. galerijskih pedagoginj, je članek *Kulturna dediščina v otroških očeh* posvetila osnovnemu vprašanju: Kako predšolskemu otroku, ki še nima razvite ustrezne predstave o času, predstaviti kulturno dediščino? Avtorica išče odgovore v otroških slikanicah, pesmicah; na primeru posebej za otroke in obisk galerije zasnovane slikanice *Gal v galeriji* in pesmic Svetlane Makarovič prikaže, kako otroku približati razumevanje pojma gradu in ruševin ter ohranjanja premičnih predmetov in slik v novih domovanjih, galeriji ali muzeju. Z uporabo različnih medijev, likovnih, glasovnih in gibalnih iger, "igralskih improvizacij" lahko kustos - pedagog metodološko doseže tudi druge cilje likovne apreciacije, to je estetskega zaznavanja in opisovanja umetniške oblike pri galerijskem obisku ali ogledu umetniškega dela; podobna metodologija pa nedvomno velja tudi za muzeološko interpretacijo predmeta. To je tudi stična točka, v kateri se članek Andreje Rihter, direktorice Muzeja novejše zgodovine Celje, navezuje na prejšnje prispevke. Z naslovom *Muzej - prostor za srečevanje, družabnosti in druženja* je nakazana nova vloga muzeja, ki se je v okviru matične ustanove realizirala v posebej otrokom namenjenem otroškem muzeju z igrivim nazivom "Hermanov brlog". S privlačnim imenom in z njim povezano maskoto Hermanom Lisjakom, ki otroke vodi vsepovsod po muzeju, z zanimivimi razstavami, ki jih dosledno spremljajo pedagoški programi in delavnice, je otroški muzej postal izjemno prepoznaven in poznan del Muzeja novejše zgodovine Celje. Zaključna misel, da "otroški muzej ni ne vrtec ne šola - to je zelo živ muzej, ki pripoveduje zgodbe o kulturni dediščini in našem okolju", pa je dober uvod v naslednji sklop prispevkov v zborniku.

Referati dobre prakse slovenskih vrtcev prinašajo utrinke iz življenja vrtcev in pripovedujejo o posameznih tematikah in metodiki vključevanja v življenje in delo - oz. strokovno VIP - vzgojno-izobraževalni program. Vrtec iz Celja in Vrtec Sonček pri OŠ Šmarjeta sta posebno pozornost posvetila igram - prvi predvsem ljudski pesmi in plesu, drugi otroškimi igram nekoč in danes. Vrtec Bled je posebej obravnaval ljudske rajalne in prstne igre, posebej otroške, z igrami, plesi in pesmijo so se ukvarjali tudi v Vrtcu Mavrica, Vojnik, Vrtcu Miškolin, Ljubljana Polje in Vrtcu Tončke Čeč, Celje, kjer so oblikovali tudi folklorni krožek. Posebno poglavje ljudskega izročila so izštevanka in šaljivke oz. igre z besedami, ki so jih zbirali v Vrtcu Janka Glazerja Ruše in Vrtcu Velenje, Enota Tinkara, kjer so raziskali tudi igre in igrače svojih babic in dedkov. Vrtec iz Trziča je leto posvetil svojemu kraju in njegovemu ljudskemu izročilu, v Vrtcu Vodmat so odsev nekdanjih časov poskušali ujeti z likovno dejavnostjo.

Referati drugega sklopa prinašajo primere odkrivanja in razkrivanja kulturne dediščine v otrokovem okolju, saj je prav prek opazovanja in raziskovanja lastnega okolja možno ozavestiti tako nepremično in premično dediščino npr. meščanske vile, v kateri domuje Enota Gaberje Vrta Tončke Čeč iz Celja, ali gradu Kamen, ki ga otroci vrta v Radovljici vidijo skozi okna igralnice. Izjemno pomembna je zavest o kulturi sosedov – npr. sosednjega mesta Gorice (italijansko Gorizie) in otrok druge, italijanske ali furlanske narodnosti in slovenske manjšine, ki živijo v neposredni bližini otrok iz Vrta Nova Gorica. Vrtec Nova Gorica sodeluje v evropsko podprtem projektu “Kdo sem jaz, kdo si ti, kje živiva?”, s pomočjo katerega otroci spoznavajo svoje okolje, zgodovino in identiteto. V Enoti Kurirček so v povezavi z Vrtcem Brolo raziskovali mesto, njegove ulice in predele, mejo in mejno reko Sočo, spoznavali so podobnosti in razlike na tej in oni strani državne meje ter odkrivali in postavljali temelje za prijateljstvo ne glede na izgled, narodno pripadnost, jezik, barvo kože ali kakršnekoli druge razlike. Vrtec Brolo so vključili v akcijo “Zbirajmo za muzej”, s katero Enota Kurirček že več let sodeluje z Goriškim muzejem, in skupaj pripravili razstavo na tematiko igrač babic in dedkov. Na etnološkem oddelku smo namreč leta 2004 navezali aktivne stike z Vrtcem Nova Gorica, predvsem z Enoto Kurirček, da bi muzejsko dejavnost približali tudi predšolskim otrokom. Ideja akcije zbiranja predmetov za muzej je povezovanje tradicije in sodobnosti prek simbola predmeta, ki z dokumentacijo in opisom uporabe ter zgodbe, ki ga spremlja, pridobi status muzealije. Izhajali smo iz predpostavke, da je vsak predmet, tudi navidez nepomemben, lahko muzejski predmet, pri vključitvi muzejev v vzgojni proces dela s predšolskimi otroki pa je poudarjen predvsem vzgojni pristop, ki poudarja zbiranje predmetov kot kulturne dediščine v muzejske namene. Seveda so predmeti zbiranja prilagojeni predšolskim otrokom. Tako je Enota Kurirček sodelovala pri zbiranju klobukov in klobučkov, pa figuric iz “kinderjajčk”, lončkov, skodelic in posod, ki otrokom ali njihovim staršem pomenijo nekaj posebnega, z zgodbo pa pridobijo tudi muzejsko vrednost. Zbrani predmeti, slike, risbe in zgodbe so bili vedno predstavljeni na razstavah, ob katerih so otroci izvedli krajši kulturni program. Tako so v tem letu skupaj z Vrtcem Brolo v priložnostni razstavi predstavili zbrane igrače, projekt in sodelovanje pa predstavili v kulturnem programu ob 30-letnici Enote Kurirček. Sodelovanje z muzejem sta navezali tudi Enota Centralni vrtec in Enota Najdihojca Vrta Nova Gorica. V Enoti Centralni vrtec so prav tako v sodelovanju z Goriškim muzejem spoznali in raziskovali punčko oz. lutko “bambolo”, prek katere so spoznavali Goriško v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je bila državna meja še tesno zaprta, zahodni “kapitalistični” svet sosednje Italije pa je na slovensko stran meje prodiral prek sejma sv. Andreja, kjer se je dalo kupiti “bambole”, se poveseliti na “ringšpilu” – vrtljaku in kupiti “mandolat” – slaščico iz medu in mandljev. V Enoti Najdihojca pa so ob zibkah iz depoja Goriškega muzeja spoznavali svet otroštva nekoč, pred za današnje otroke res “davnimi” časi. Podobno so svet babic in dedkov spoznavali še v Logatcu, Metliki, pot od zrna do kruha raziskali v Vojniku, zimske večere nekoč pa pri Mali Nedelji. V Žirovnici so se otroci iz tamkajšnjega vrta spoznavali z Antonom Janšo in čebelarjenjem, v Kanalu ob Soči pa s starimi hišami in črno kuhinjo.

Kulturna dediščina kot del vsakdanjega življenja je naslov tretjega tematskega sklopa, v katerem so se predstavili vrtci, ki niso le raziskovali ali zbirali, ampak tudi

poskusili poustvariti in izdelati kakšne izdelke iz zakladnice ljudske materialne dediščine. Tako so otroci iz Moravskih Toplic izdelovali medenjake, v mariborskih vrtcih so pripravljali praznovanja, v Šentjurju so se obdarovali z doma izdelanimi punčkami, cveticami iz kreppapirja, poskusili so se tudi v pletenju priročnih peharjev iz ličja, v Celju so se seznanili z nekaterimi pustnimi jedmi, v Vrtnu Jarše, Ljubljana pa so spoznali jesenski "pust" – martinovo in martinovanje. O kruhu in splošno o slovenski kuhinji so se učili v Vrtnu Šentvid, Ljubljana. Posebno poglavje ljudske kulture so ljudski običaji ob kmečkem delu – jesenske običaje so spoznali v Vrtnu Mojca v Ljubljani in Vrtnu Pedenjped v Novem mestu, o ljudskih oblačilih so se poučili v Žalcu. V zaključnih referatih vzgojiteljice in vzgojitelji ugotavljajo, da je bil projekt vključevanja spoznavanja izjemno dobro sprejet tako pri otrocih kot starših, očitno pa so bili z njim zadovoljni tudi pedagoški delavci v vrtcih, kar dokazuje tudi likovna priloga na koncu zbornika s fotografijami otrok pri delu v vrtcih, delavnicah, na obiskih v pekarni in fotografija vzgojiteljskega pevskega zborčka v nošah.

Sodobni muzeji se te naloge vedno bolj zavedajo in tudi slovenski muzeji so že v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja začeli zaposlovati kustose - pedagoge. Goriški muzej sicer še nima kustosa - pedagoga, zato smo se delavci na posameznih oddelkih sporadično povezovali s posameznimi šolami in vrtci v poskusih preseči navaden potek suhoparnega vodstva po razstavah. Brezoseben, služben odnos do otrok in vzgojiteljic kot obiskovalcev muzeja smo skušali zamenjati z osebnim in sodelovanje gradimo na prijateljskih stikih; zdi se, da se to obrestuje, saj muzejski prostori Goriškega muzeja počasi postajajo "delavnica", v kateri po besedah Janeza Bogataja, ki so kot moto zapisane na zadnji platnici zbornika, "ne gre zgolj za navajanje otroka k ponavljanju zgodovinskega spomina, ampak k iskanju novih ustvarjalnih možnosti in idej, ki temeljijo in imajo izhodišče v spoznanih dediščinah, s katerimi se najpogosteje srečujejo tudi otroci v muzejih in galerijah".

Inga Miklavčič - Brezigar